

Juhlavuoden elämäkerta

Panu Rajala: Unio Mystica. Mika Waltarin elämä ja teokset. WSOY 2008, Juva. 832 s.

■ Mika Waltarin syntymän satavuotisjuhlavuodeksi ilmestynyt Panu Rajalan kirjoittama elämäkerta on saanut poikkeuksellisen paljon huomiota. Kirjasta on itse asiassa melkoinen osa ilmestynyt sanoma- ja aikakauslehdissä Rajalan erillisinä kirjoitelmina tämän vuoden aikana. Teoksen merkitystä korostaa, ettei 1920-luvulta lähtien lukijoiden suosikkeihin kuuluneesta kirjailijasta ole aiemmin ilmestynyt laajaa elämäkertaa.

Kirjallisuudentutkimuksessa perinteinen elämä ja teokset-lähestymistapa on ollut paitiossa jo kauan. Rajala määrittelee esipuheessaan lähestymistavakseen kertoa elämästä ja tuotannosta ”turhia tärkeilemättä tai teorisoimatta” ja ”vailla tieteen mittatuomareiden asettamia askelmerkkejä”. Tämän rajauksen pohjalta teosta ei voi moittaa teorioiden unohtamisesta. Teos onkin yleisrakenteeltaan kertomus, jossa elämä esitetään käytettävissä olleiden lähteiden pohjalta, niiden aukkoja kovin paljon miettimättä.

Aukoista seuraa myös sirpaleisuutta Rajalan kertoessa siitä, mistä hänellä on lähteitä. Vaikkapa kirjailijan alkoholismia ja mielenterveyden ongelmia käsitellään lähinnä sodan

jälkeiseltä ajalta, jolta haastattelusta avautuu värikkäitä kertomuksia esimerkiksi humalassa saadusta mielenjohteesta matkustaa Sveitsiin ja sekavassa tilassa maailman johtajille lähetyistä sähköistä. Näistä eteneminen isompiin johtopäätöksiin, linjoihin kirjailijan toiminnan ja ajattelun kannalta jää kesken. Esimerkiksi Waltarin omaperäisistä uskonnollisista näkemyksistä, joiden osuus hänen teoksissaan oli merkittävä ja joista on myös tutkimusta olemassa, ei muodostu kokonaiskuvaa. Teos tuo uutta tietoa kirjailijan uskonkriiseistä sillä tavoin, kuin ne näkyivät esimerkiksi hänen kirjeenvaihdossaan, mutta sen yhdistäminen teoksiin jää hiukan irralliseksi. Esimerkiksi tulkinta, että reformaatioaikaa kuvaava *Mikael Karvajalka* on ”kirkon- ja uskonnonvastainen” tuntuu yksinkertaistukselta, Waltarin pohdinta idealismin sortumisesta reaalisen valtopolitiikan jalkoihin sisältää enemmän sävyjä.

Waltarin toiminnan ja tuotannon käsittelyssä ilmiselvä ongelma on tuotannon määrä. Rajala pyrkii ottamaan kirjailijan elinajalta kaiken mukaan, niin keskeiset teokset kuin tilapäistyöt sekä niihin suhtautumisen. Niinpä sivumäärästä melkoinen osa uppoaa teosten ja niiden arvostelujen referointiin. Varsinkin teoksiin pohjautuvien elokuvien käsittely karkaa jo aika kauaksi kirjailijan merkittävimmistä alueista, vaikka puolustaakin paikkaansa yleiskuvan muodostamisessa tuotannon jättäjäisestä.

Referoiva ote tuo teokseen tiettyjä ongelmia, mm. lähteiden kielen tarttumisella. Tar-

koituksetonta vanhahtavuutta on vaikka sellaisen tiedon kohdalla, että Waltarin ystäväpiiriin kuuluu myös ”homoseksualisteja”. Ongelmallisempaa on esimerkiksi Rajalan kertoessa Waltarin Saksan matkasta 1938 kun hän toteaa – alkuperäisestä Waltarin matkakirjoituksesta ammentaen – kirjailijan saapuneen paikalle ”suurten juutalaismellakoiden jälkeen”. Käsitteessä hämärtyy pahasti mellakoitsijoiden henkilöllisyys, kyseiset marraskuun 9.–10. päivän tapahtumat kun tunnetaan nykyisin paremmin kristalliyönä.

Rajalan lähteistö koostuu ennen kaikkea Waltarin kirjailijahaastatteluista 1970-luvulta, joista pääosa on julkaistu teoksena *Kirjailijan muistelmia* jo 1980, Waltarin ja hänen isällisen ystävänsä Jalo Sihtolan kirjeenvaihdosta sekä lukuisista eri aikoina eri henkilöiden tekemistä haastatteluista. Tekemissään haastatteluissa Rajala on kerännyt runsaasti detaljeja, jotka muuten olisivat kadonneet.

Kirjailijahaastatteluista saadut tiedot kulkevat teoksessa selkeästi pohjana myös silloin kun harva viitteistys ei lähdetä mainitse. Näkökulma on siis edelleen paljolti kirjailijan oma. Tämä näkyy siinäkin, että Waltarin suhdetta esimerkiksi 1930-luvulla sellaisiin aikansa ilmiöihin kuten kielitaisuus ei käsitellä, koska Waltari ei itse niitä nostanut esiin. Samoin Waltarin toiminta yhteiskunnallisena vaikuttajana – piirre, jota hän itse väheksyi, jää vähäiselle sijalle kirjassa.

Kaunokirjallisuuden historiallinen totuudenmukaisuus nousee teoksessa kahdella ta-

valla esiin. Rajala pohtii mo-
neen otteeseen Waltarin roma-
maanien suhdetta todellisuuteen,
varsinkin tapauksissa joista on
erilaisia kaunokirjallisia versioita,
vaikka käyttää erityisesti matkakertomuksia
myös varsin suoraan lähteinä
kirjailijan elämästä. Toisaalta
Rajala käsittelee Waltarin historiallisten
romaanien ”totuudenmukaisuutta”,
teosten historiallisten tietojen
paikkaansa pitävyyttä. Esimerkiksi
Turms, kuolemattomasta Rajala toteaa,
ettei teos ainakaan vielä 1980-luvulla
”ollut vanhentuessaan muuttunut
virheelliseksi”. Tällainen on
sinänsä vähän turhaa: fiktiota
voisi opetella lukemaan Suomessakin
fiktiona, jonka arvo muodostuu
muusta kuin ”todenmukaisuudesta”.

Teos toimii kokonaisuudessaan
juhlavuoden elämäkertana. Ongelma
on tietysti se, että teoksen kohdalla
odotukset ovat olleet suuret ja teoksen
merkitys Waltari-tutkimuksen
vähäisyyden vuoksi huomattava.
Kirjalta odottaa enemmän analyysia
mitä sen luonne suurlle yleisölle
tarkoitettuna elämäkertana
vaatikaan. Tutkimuksen kannalta
Waltarin ajatteluun kannattaa
edelleen perehtyä suoraan
alkuperäislähteiden kautta, koska
ne tässä tapauksessa löytyvät
suoraan kirjaston hyllystä.

Teoksessa kirjailijan elämä
levitetään monipuolisesti esiin
ja tuotanto käydään läpi teos
teokselta. Eniten uutta tietoa,
vaikka usein epävarmaakin,
tulee kirjailijan yksityiselämästä,
varsinkin avioliiton ulkopuolisista
suhteista. Teos todistaa kirjailijan
massiivisella tuotannollaan vaikuttaneen

suomalaisiin ja osoittaa kirjailijan
tutkimisen tarpeen.

Juba Järvelä